

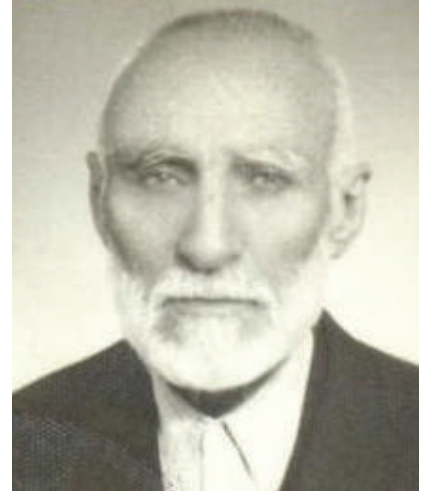
KAFKASYADAN İSTANBUL'A BİR İLİM YOLCUSU BEKİR HÂKİ YENER (1882-1975)

Nurgül DERE

Öz geçmişi

Bekir Haki Yener, Dağıstan'ın Karabağ eyaletinde Hicrî 1299'da (1882) dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi ile alakalı olarak: "Karabağ bölgesinde yaşayanlar umumiyetle yarı göçbedir. Kısı Aras vadisinde geçirir, yazları yaylaya çıkardık. Doğumları, günü gününe tespit etmek mümkün olmadığı için kim bilir kaç yıl sonra nüfusa kaydedilmişimdir." diye bahseder. Babası Safioğulları'ndan Molla Ahmed, annesi ise Medine Hanım'dır.¹

İlk tahsilini, doğduğu yer olan Karabağ'da, önce babasından, daha sonra ise Seyyid Abdülaziz Çelebi'den almıştır. 1900 yılında ailesiyle birlikte önce Van'a, daha sonra Tokat'a giderler ve Tokat'ın Zile ilçesine bağlı bulunan Tevfikiye köyüne yerleşirler. Bekir Hâki Efendi, bu yolculuğunu talebesi Prof. Dr. Mahmud Kaya'ya şu sözlerle anlatır: "Oğlum, bizim iki kiblemiz vardı: biri Kâbe-i Muazzama diğeri de İstanbul. Gözlerimiz ufukta günlerce heyecanla yol aldık. Osmanlı ülkesi ha göründü ha görünecek, derken Osmanlı toprağına ayak bastığımız haberi verilince babam attan inerek hemen secdeye kapandı. Vallahi bilmiyorum, o anda

abdesti var mıydı yok muydu? İşte güzel oğlum, bütün dünya müslümanları, Türklere ve Türkiye'ye bu derece bağlıydılar. Ne yazık ki, düşmanlar o bağı kopardılar ve o duyguyu sildiler."

Bekir Hâki Efendi, Tokat'a yerleştikten sonra o yıllarda Tokat müftüsü olan Hacı Osman Efendi'nin derslerine devam ederek icazet alır. 1912 yılında ilim tahsili için İstanbul'a gelir ve Süleymaniye'de bulunan Yoğurtçuoğlu Medresesi'ne yerleşir. Fatih dersiâmlarından Muharrem Lütfi Efendi'nin derslerine devam eder ve Haziran 1912'de icazet alır. Aynı yıl İstanbul'da ilk defa açılan Medresetü'l-vâizîn imtihanını kazanır.²

Aldığı Vazifeler

28 Haziran 1913'te Meclis-i Kebîr-i Maarif'te açılan imtihanı birincilikle kazandığı için Maarif Nezâreti tarafından Üsküp Dârü'l-muallimîni edebiyât-ı Fârisiyye hocalığına tayin edilir, fakat bazı sebeplerden dolayı bu görevini ifâ edemez. 1914 yılında açılan "ruûs imtihanı"nı üstün başarı ile kazanarak "müderis" unvanını alır ve 27 Eylül 1914 tarihinden itibaren Beyazıt Dârülhilâfet-i Aliyye Medresesi ikinci sınıf

birinci şube sarf ve lûgat müderrisliğine tayin edilir. Bir yandan da Mekteb-i Kudât'a yazılır ve 26 Haziran 1915'te de buradan mezun olur. Böylelikle nâib (kadı) olma hakkını kazanır. 14 Mayıs 1917'de Muhallefât-ı Umûmiyye Kassamlığı dördüncü sınıf kâtipliğine, 18 Ağustos 1918'de Dârülhikmet-i İslâmiyye ikinci sınıf kâtipliğine, 22 Eylül 1920'den itibaren de İstanbul Kadılığı ikinci sınıf katipliğine tayin edilir. Kasım 1920'de ise önceki memuriyeti olan Dârül-hikmet-i İslâmiyye ikinci sınıf kâtipliğine tekrar getirilir. 12 Ağustos 1922'de Mahmud Paşa Mahkeme-i Şer'iyye ikinci sınıf katipliğine tayin olduktan sonra, 28 Kasım 1923'te İbtidâ-i Dâhil Medresesi ferâiz ve intikal müderrisi ve 26 Ocak 1924'te ise Sahn Medresesi belâgat-ı Arabiyye müderrisi olur. 4 Kasım 1924 tarihinde tevhid-i tedrisat kanunu ile medreseler lağvedilince görevine son verilir. Dersiamlık maaşıyla geçinmekte zorluk çeken Bekir Hâki Efendi, İstanbul Barosu'na bağlı olarak da dokuz yıl avukatlık

yapar. Bekir Hâki Efendi, 1934 yılında Soyadı Kanunu çıktıktan sonra "Yener" soyadını alır.

İstanbul Müftülüğüne Tayini

15 Haziran 1936'dan 1949'a kadar İstanbul Müftülüğü müsevvidliği görevini yürüten Bekir Hâki Efendi, bu tarihte kendi isteğiyle emekli olur. Daha sonra üç yıl kadar Süleymaniye Kütüphanesi'nde tasnif işinde çalışır ve 1953'te buradaki görevinden de ayrılır. Aralık 1954'te tekrar memuriyete dönerek altı yıl süreyle Eminönü Müftülüğü yapar. 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen, Diyanet İşleri başkanlığına getirilince, Bekir Hâki Efendi 15 Haziran 1960'ta vekaleten, on beş gün sonra da asaleten onun yerine tayin edilir. Fakat dönemin İstanbul valisi ile ezanın Türkçe okunması konusunda yaptıkları tartışma yüzünden 2 Haziran 1961'de görevinden alınarak İstanbul Müftülüğü raportörlüğüne getirilir.³

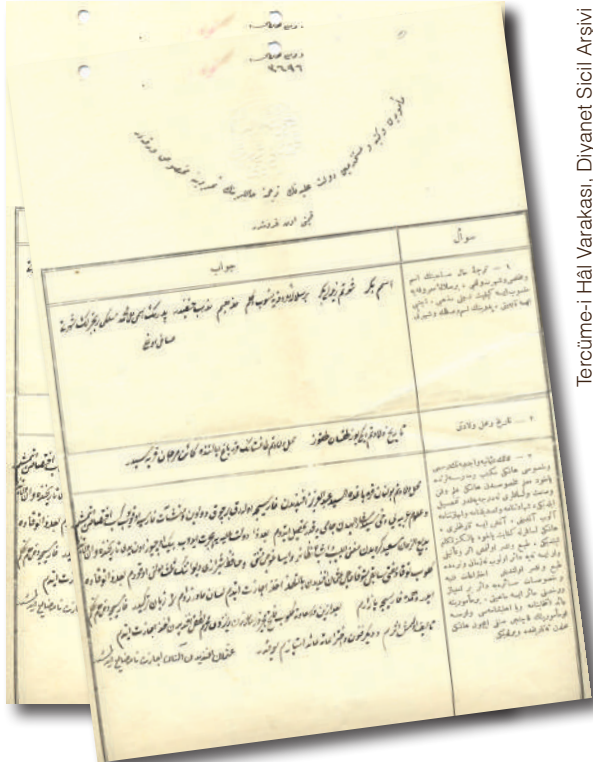
Müftülük Vazifesinden Alınması

Bekir Hâki Efendi'nin görevinden alınmasının sebebini Eyüb Said Tokatlı, Tohum dergisine Hoca-efendinin vefatından sonra yazdığı bir makalede şu şekilde anlatır:

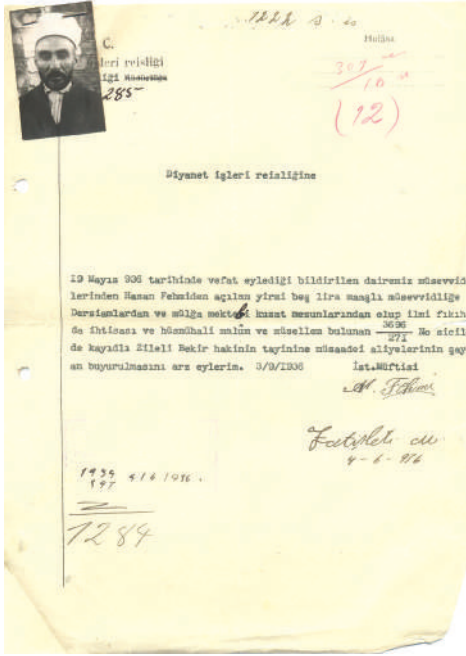
"(…) O günün askerî [İstanbul] valisi General Refik Tulga ve yanında yüksek rütbeli iki subay, birlikte İstanbul Müftüsü Bekir Hâki Efendi'yi makamında ziyarete gelirler. Refik Tulga, Hocamıza dönerek:

"Hocam emir verin de ezan Türkçe okunsun." der. Hoca Efendi de, "Biz burada kendi başımıza buyruk değiliz. Diyânet Riyâsetimiz var. Onlardan böyle bir emir almadıkça biz kendiliğimizden herhangi bir şey yapamayız." buyurur. Vâli direktir: "Siz pekâlâ emir verirsiniz. Ben de emrediyorum, ezan Türkçe okunsun."

Merhum Hoca Efendi o derin gözleriyle vâlinin yüzüne mânâlı mânâlı bakar ve o nur gibi sakalını eliyle tutarak: "Oğlum, ben bu yaştan sonra gavur

Tercüme-i Hal Varakası, Diyanet Sicil Arşivi

Diyanet İşleri Başkanlığı Ölülük Dosyası

olamam!." der. Vâli: "Ezanı Türkçe okumak gâvurluk mudur?" diye ısrar edince, şu karşılığı alır: "Oğlum sen onu bilmezsin; o bizim sâhamızdır, onu biz biliriz."

Böyle bir durum karşısında, bir diktacının başvuracağı tek çare tehdittir. Vâli de bunu yapmakta gecikmez: "Öyleyse, siz de bu makamda daha fazla kalamazsınız" deyince, Hocamızın verdiği cevap, îmân ve şahsiyet sâhibi her İslâm âliminin vereceği cevap olmuştur: "Oğlum, anam beni bu makamda doğurmadı. Zaten biz hizmet edeceğimize inandığımız müddetçe burada kalırız. Aksi halde gideriz." Tabii netice malum... Bir hafta sonra Hoca Müftülükten alınır."⁴

Müftülüğe Dönüşü ve Emekliye Ayrılışı

Ağustos 1961'den itibaren İstanbul merkez vaizliğine başlayan Bekir Hâki Efendi, bu dönemde Şehzâdebaşı ve Fâtih camilerinde verdiği vaazlarla kalabalık ve seçkin bir cemaat elde etmiştir. Raportörlük görevinden Nisan 1964'te ayrılan Bekir Hâki Efendi, Aralık 1965'te yeniden İstanbul müftülüğüne vekaleten tayin edilir ve 11 Kasım 1966'ya kadar bu görevde kalır. Bundan sonra Ocak 1972'ye kadar İstanbul merkez vaizliğine

devam eder. Bundan sonra yaşının ilerlemesi ile birlikte bulunduğu resmî görevlerden ayrılır.⁵

2 Mart 1975 tarihinde (başka bir bilgiye göre 4 Mart 1975'te) doksan üç yaşında iken vefat eden Bekir Hâki Efendi çok sevdiği Seyyid Şefik Efendi'nin yanı başına Edirnekapı Kabristanı'na defnedilir. "Şahsiyeti

Herkesi kendine hayran bırakan kuvvetli bir hafızası olan Bekir Haki Efendi, talebelik yıllarında girdiği her türlü imtihanı yüksek derecelerle kazanmıştı. Ayrıca okuduğu her şeyi hafızasında tutabiliyordu. O'nun bu yönüne hayran kalanlar bunun sırrını sorduklarında, "Ezberlemek için değil, okuduğumu haz duyarak okuyorum, o da hâfızama nakşediliyor..." cevabını verirdi. Ayrıca Bekir Hâki Efendi, hadis ve siyer ilimlerinde otorite sayılıyordu. Kendisine, Kütüb-i Sitte ve Müsned kitaplarında mevcut herhangi bir hadîs-i şerîfin başından bir iki kelime okunduğu vakit, o, hadisi sonuna kadar ezbere okur, rivayetler arasındaki farkları anlatır ve o mevzuda geniş bilgi verirdi. Oldukça mütevazı bir hayat yaşamış ve eser bırakmamıştır.

Edebî Yönü

Bekir Hâki Efendi, Türk, Arap ve İran edebiyatlarına hakkıyla vâkıf idi, bu üç dilde de şair olan Bekir Hâki Efendi, şiirlerini maalesef bir araya toplamamıştır. Zarflar üzerine ve gelişigüzel kağıtlara yazdığı şiirlerini gören talebeleri: "Ne olur hocam, müsaade buyurun da şu şiirlerinizi toplayalım." dedikleri vakit müsaade etmemiştir.

Emin Saraç, onun edebî yönü ve ilmi için şunları söylemektedir: "Bekir Hâki Efendi'de çok büyük bir hâfıza vardı. Farsça şiir mahfuzatı kadar, Arapça ve Türkçe şiir mahfuzatı çok fazlaydı. Arap edebiyatına çok âşina idi. Devamlı kitap okuyan ve zeki bir kimse idi."⁷ Ehl-i bey'te olan sevgisini Farsça yazdığı şiirinde şöyle ifade eder:

Behûn ender be her rek hubb-i âl-i Mustafa cûşed
Ben in zâdem be in mûzistem ferdâ bein âyem.

Soldan sağa: İkinci sırada Ömer Nasuhi Billmen, Bekir Hâki Yener, İbrahim Bedrettin Elmali, Mahmut Sami Ramazanoğlu, Ali Yekta Sundu

(Damarlarımda dolaşan her zerre kan Muhammed Mustafa'nın Ehl-i beyt'inin sevgisiyle coştı. Ben böyle doğdum; bu sevgiyle yaşıyorum; yarın Allah'ın huzuruna böyle çıkacağım.)

Hatıralar

Enver Galip Ceylan, Bekir Hâki Efendi ile ilgili şunları söyler:

“Bekir Hâki Efendi hitabeti fazla olmayan, fakat hadis üzerine Türkiye’de ileri gelen hocalardan. O, Kafkasya taraflarından, sanırım Karakalpak Türklerindendi. Kendi memleketinin şivesiyle konuşurdu. “Gözel kardaşım” diye hitap ederdi.

Hatta sonradan profesör olan bir talebesi anlatmıştı. Diyor ki, “Ders okurken hoca bir ibareye uygun olmayan bir mânâ verdi. “Hocam burası şöyle olmalı değil mi?” dedim. Ben böyle deyinince, Hocaefendi kalkıp alnımdan öptü ve “oğlum, ben kırk senedir burayı böyle biliyordum. Allah senden razı olsun” dedi. Tevazuya bakın efendim... Bunlar böyle insanlardı... Osmanlı

devrinde yetişmiş insanlarda ekseriyetle bambaşka bir terbiye, bir edep vardı...”⁸

Talebelerinden olan Enver Baytan Hoca ise bir mülakatta anılarını şu şekilde anlatmıştır:

“Bekir Hâki Efendi esasen Eminönü müftülüğü yapıyor, aynı zamanda isteyen olursa orada ders okutuyordu. Çok kudretli bir hocaydı. Ne var ki eser yazamadı, biraz sıkıntılıydı. Bize hem hadis, hem tefsir dersi verdi. Ayrıca evde kitap karıştırırken Farsça veya Arapça bir beyite rastladığım zaman, bir beyiti çözmezsem yine Hoca efendiye giderdim. “Hoca efendi, vaktiniz müsait ise maruzatım var” derdim. “Gel gel sen de olmasan câhil kalacağız” derdi. Şakayı severdi, “soracağım şeyler var” derdim. Ve çözemediği bir beyit yoktu. Onun zamirini, her şeyini bulurdu. Şu fiilin tahtındaki zamir neye raci olabilir. Hangi kelimeye veya kişiye raci olabilir bunu bulur, o kadar kudretliydi. Farsçada edip, Arapçada edip, Osmanlıcada edip, bugünkü Türkçede de edip, böyle cemiyetli bir zâttı.”⁹

DİPNOTLAR

¹ Yeni Nesilleri İnşâ Eden Âlimlerimiz, der. Selman Tan, İstanbul 2009, II, 267.

² Mahmut Kaya, “Bekir Hâki Yener”, DİA, V, 361.

³ Kaya, a.g.md., V, 361-362.

⁴ M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Âkif Mısır Hayatı ve Kur'an Medîli*, İstanbul 2009, s. 224.

⁵ Kaya, a. g. md., V, 361-362.

⁶ Tan, a.g.e., II, 267-273; Kaya, a. g. Md., V, 361-362.

⁷ Salih Okur, “Emin Saraç Hocaefendi ile Son Devir Âlimlerimiz Üzerine.. (1)”, (Çevrimiçi) http://www.cevaplar.org/index.php?khide=visible&sec=16&sec1=59&tyazi_id=5387&menu=1, 05-05-2010.

⁸ Okur, Salih, “Enver Galip Ceylan Hocaefendi ile Son Devir Ulemamız Çerçevesinde-2”, (Çevrimiçi) http://www.cevaplar.org/index.php?khide=visible&sec=120&sec1=122&tyazi_id=7346&menu=1#top, 03-10-2010.

⁹ Sedat Düztepe, “Enver Baytan Hocaefendi ile Osmanlı Bakiyesi Âlimlerimiz Etrafında-1”, (Çevrimiçi) http://www.cevaplar.org/index.php?khide=visible&sec=120&sec1=122&tyazi_id=7389, 06-05-2010. Daha detaylı biyografi için bkz: Nurgül Dere, *Ulema [Seküler Düzendeki Âlim Olmak]*, İstanbul 2014.